

Розділ 1

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

CHAPTER 1

ACTUAL ISSUES OF THE HIGHER EDUCATION

УДК 371.1:372

Тетяна Олександрівна Пономаренко,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної педагогіки і
психології Глухівського національного
педагогічного університету
імені Олександра Довженка,
e-mail: ponomarenko.tet5@gmail.com

ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ТВОРЧОСТІ КЕРІВНИКІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ПОКАЗНИКА ЇХНЬОЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розглянуто проблему формування управлінської творчості керівників дошкільної освіти як важливого компонента їхньої управлінської культури в умовах неперервної педагогічної освіти. Розкрито сутність управлінської творчості та управлінської культури керівників дошкільної освіти. Окреслено актуальність формування досліджуваної якості. Визначено зміст та особливості формування управлінської творчості на засадах використання технології педагогічного менеджменту в єдності його етапів: організаційно-мотиваційного, планувального, координаційно-стимулювального, контрольного-оцінювального.

Ключові слова: управлінська творчість керівників дошкільної освіти, управлінська культура керівників дошкільної освіти, технологія педагогічного менеджменту, культуровідповідне управління, дошкільний навчальний заклад.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку українського суспільства характеризується значними змінами в соціально-економічній галузі. Глобалізація, демократизація, гуманізація, інформатизація вітчизняного соціуму, становлення ринкових відносин зумовлюють оновлення змісту, особливостей діяльності всіх суспільних інституцій, освітніх закладів, зокрема й закладів освіти дітей дошкільного віку. Стрімке просування системи освіти України до євроінтеграції, прискорення процесу її модернізації визначають значущість формування якісно нового кадрового управлінського складу в галузі дошкільної освіти. Актуальною є проблема формування управлінської компетентності керівників, їхньої управлінської культури, управлінської творчості як її важливого показника.

Творчий характер управлінсько-педагогічної праці зумовлений тим, що керівник на засадах організації колективу й управління функціонуванням і розвитком дошкільного навчального закладу створює середовище власної діяльності. При цьому його діяльність постійно змінюється та розвивається (оновлюється зміст освіти, з'являються нові ідеї й методи управління, удосконалюються його форми тощо). У низці робіт визначено особливості управлінської діяльності, що характеризують її як творчий процес: за змістом (перетворювальна діяльність, спрямована на зміну плану розвитку дошкільного навчального закладу, методів управління освітнім процесом, сторін особистості самого управлінця); за формою (комунікативна діяльність, що передбачає безпосереднє й опосередковане спілкування в процесі прийняття управлінських рішень); за структурою (ціннісно-орієнтована діяльність, спрямована на формування системи цінностей самого керівника та перенесення її на учасників освітнього процесу) [2]. Отже, культуровідповідне управління унеможливується поза актуалізацією творчого потенціалу особистості керівника, а також поза умовами формування та стимуляції його креативності як цілісного психологічного утворення.

Водночас на підставі аналізу сучасного стану суспільної дошкільної освіти можна зробити

невтішний висновок стосовно недостатньої вивченості проблеми формування управлінської творчості керівників дошкільної освіти як важливого показника їхньої управлінської культури, що зумовлює недостатню успішність управління діяльністю дошкільного навчального закладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади професійного становлення особистості досліджували К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, О. Асмолов, О. Бодальов, Т. Кудрявцев, Б. Ломов, Дж. Холланд.

Основи сучасної теорії формування управлінської культури фахівців розроблено в працях В. Алфімова, Л. Карамушки, О. Мармази, В. Семиченка, Є. Хрикова. Сутність та особливості формування управлінської культури фахівців різних освітніх галузей досліджували Л. Васильченко, Т. Горюнова, А. Губа, С. Королюк, В. Медведь, О. Хмизова, М. Якібчук, О. Ярковой.

Динаміка поглядів на творчі процеси пов'язана з іменами Архімеда, Ф. Бекона, Д. Брунера, Р. Декарта, П. Каптерева, Г. Лейбніца, М. Пирогова, Платона, А. Пуанкаре, Сократа, П. Якобсона. Основні стадії становлення творчості особистості досліджували Р. Альберт, С. Бірюков, Д. Богоявленська, Дж. Гілфорд, Л. Колберг, Д. Манфілд, Є. Субботський, Д. Єльконін, В. Тютюнник, Є. Торренс. Різні аспекти творчої діяльності особистості вивчалися в наукових роботах В. Андрєва, Д. Богоявленської, П. Гальперіна, О. Матюшкіна, А. Брушлинського, Я. Пономарьова, Г. Сухобської. Професійне творче мислення (типи, структура, функції) студійовано в дослідженнях С. Виготського, А. Брушлинського, А. Маркової, С. Рубінштейна, Б. Теплова. Низку робіт присвячено дослідженню специфіки творчого мислення на різних етапах професіоналізації фахівця – до навчання у вищій школі, на етапі університетського навчання, в процесі післядипломної освіти (Т. Кисельова, В. Лейбіна, Ю. Скворцова, С. Томчук). Механізм творчого мислення як способу конструктивної саморегуляції та саморозвитку особистості в проблемних, конфліктних ситуаціях досліджували Я. Пономарьов, І. Семенов, С. Степанов.

Отже, результати аналізу теорії й практики формування управлінської творчості керівників дошкільної освіти як важливого показника їхньої управлінської культури дали змогу констатувати наявність наукової бази щодо можливості вирішення означеної проблеми. Разом з тим теорія й методика формування управлінської творчості як показника управлінської культури керівників у галузі дошкільної освіти не були предметом спеціального наукового дослідження.

Формулювання мети статті. Мета статті полягає у висвітленні особливостей формування управлінської творчості керівників дошкільної освіти як важливого показника їхньої управлінської культури в умовах університетського навчання та системи післядипломної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Аналіз низки наукових досліджень (Л. Васильченко [1], Т. Горюнова [2], А. Губа [3], С. Королюк [4], В. Медведь [5], О. Хмизова [6]) дозволив визначити сутність базового поняття «управлінська культура керівників дошкільної освіти» як цілісну, інтегративну, складну за змістом якість особистості, що розглядається як сукупність компонентів: ціннісно-мотиваційного (ціннісні орієнтації та мотиви управлінської діяльності); когнітивно-діяльнісного (управлінські знання, уміння, навички) та особистісного (особистісно-професійні якості керівника, що зумовлюють характер його стосунків з членами колективу ДНЗ, особливості стилю управління колективом дитячого садка, управлінська творчість).

Основою на тому, що однією з основоположних характеристик культури є творчість, культуровідповідна управлінська діяльність становить творчий процес, а результатам такої діяльності властивий творчий характер Р. Чумічова) [7], одним з показників особистісного критерію управлінської культури керівників дошкільної освіти ми визначили управлінську творчість.

Останнім часом увага дослідників дедалі більше зміщується з процесуальної сторони управлінської діяльності на особистісну, зокрема на аналіз такого базового складника особистості керівника, як креативність (Д. Богоявленська, В. Дружинін, В. Кудрявцев, Н. Лейтес, О. Матюшкін, В. Моляко, Р. Пономарьова-Семенова, В. Рибалка, М. Смульсон). Креативність розглядається як одна з ключових властивостей особистості управлінця в галузі дошкільної освіти. При цьому більшість дослідників креативності (Д. Богоявленська, В. Дружинін, Н. Лейтес, М. Каган, Н. Кузьміна, О. Матюшкін, Я. Пономарьов, В. Рибалка, М. Холодна) ототожнює її з творчістю (творчі здібності, творчий потенціал, творче мислення, творча обдарованість тощо) [8].

Для визначення рівня розвитку творчості управлінської діяльності на констатувальному етапі нашого дослідження ми запропонували студентам (упродовж педагогічної практики) і чинним керівникам розробити модель оригінальної (авторської) освітньої системи в дошкільному

навчальному закладі. При цьому конкретизували завдання, визначивши такі напрями виконання роботи: здійснення проблемного педагогічного аналізу освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі; визначення концепції освітнього процесу дошкільного навчального закладу (розроблення й обґрунтування стрижневої, системоутворювальної педагогічної ідеї, що зумовлює основні позиції й специфіку освітньої діяльності; стратегічних цілей, що проєктують основні довгострокові напрями реалізації стрижневої ідеї; принципів діяльності педагогічного колективу); змісту освіти та особливостей реалізації освітнього процесу; здійснення моніторингу якості освітнього процесу.

Таким чином, особливості управління як творчого процесу досліджувалися на засадах аналізу результатів розроблення керівниками моделі авторської освітньої системи в дошкільному навчальному закладі. Виходячи з того, яким чином виконувалося завдання (на засадах відомих, загальноприйнятих підходів, готових рекомендацій, шаблонно чи не шаблонно, на підставі власних оригінальних знахідок, ідей, пропозицій, рішень, що відзначаються яскравістю, оригінальністю, унікальністю), управлінська діяльність оцінювалася таким чином: творча, нешаблонна, унікальна, оригінальна, зі своєрідністю професійно-управлінського іміджу; недостатньо творча, дещо шаблонна, без яскраво виражених ознак оригінальності, унікальності, своєрідності професійно-управлінського іміджу; без ознак творчості, шаблонна, без оригінальності, унікальності, своєрідності професійно-управлінського іміджу.

Отримані результати аналізу виконання завдання дають змогу зробити висновок, що 69,3 % майбутніх керівників і 56,1 % управлінців-практиків виконали завдання на засадах відомих, загальноприйнятих підходів, готових рекомендацій, шаблонно. Управлінська діяльність таких керівників характеризувалася як нетворча, шаблонна, без ознак оригінальності, унікальності, своєрідності професійно-управлінського іміджу. Рівень творчості такого управління характеризувався як низький.

Результати аналізу також свідчать про те, що 24,9 % майбутніх керівників і 31,7 % управлінців-практиків виконували завдання на засадах відомих, загальноприйнятих підходів, використання деяких фрагментів готових рекомендацій. Разом з тим спостерігався вплив власних знахідок, ідей, пропозицій, рішень. Управлінська діяльність таких керівників визначалася як недостатньо творча, дещо шаблонна, без яскраво виражених ознак оригінальності, унікальності, своєрідності професійно-управлінського іміджу. Рівень творчості такого управління характеризувався як середній.

Аналіз результатів виконання завдання також свідчить про те, що 5,8 % студентів і 12,2 % чинних управлінців виконали завдання на підставі власних оригінальних знахідок, ідей, пропозицій, рішень, що відзначаються яскравістю, оригінальністю, унікальністю. Управлінська діяльність таких керівників оцінювалася як творча, нешаблонна, унікальна, оригінальна, зі своєрідністю професійно-управлінського іміджу. Рівень творчості такого управління визначався як високий.

Отже, отримані результати аналізу виконання завдання вказують на недостатній рівень сформованості творчості управлінської діяльності і в майбутніх, і в чинних управлінців. Більше половини студентів (69,3 %) і чинних керівників (56,1 %) не виявили творчого підходу в процесі виконання управлінського завдання. У 24,9 % майбутніх керівників і 31,7 % управлінців-практиків управлінська діяльність виявилася недостатньо творчою. Лише 5,8 % студентів і 12,2 % чинних управлінців продемонстрували творчий характер виконання управлінського завдання.

Для роботи з майбутніми та чинними керівниками дошкільної освіти на етапі формувального експерименту було розроблено й упроваджено технологію педагогічного менеджменту з метою формування їхньої управлінської творчості як показника управлінської культури.

При цьому ми виходили з того, що частина управління, що характеризується впливом суб'єкта управління на людей, багатьма авторами визначається як менеджмент (М. Альберт, В. Афанасьєв, Ф. Генон, М. Мескон, Ф. Хедоурі, Р. Шакуров, Г. Щокін) [9].

Оскільки базову сутність педагогічного менеджменту становить циклічне відтворення управлінських функцій (організації, планування, керування (координації й стимулювання), контролю), то технологія педагогічного менеджменту в нашому дослідженні розкриває послідовність, зміст та особливості актуалізації означених функцій з метою формування управлінської творчості керівників дошкільної освіти як важливого показника їхньої управлінської культури. Тож ми визначили етапи означеного процесу (організаційно-мотиваційний; планувальний; координаційно-

стимулювальний; контрольо-оцінювальний) та їхню сутність.

Перший етап реалізації технології педагогічного менеджменту ми визначили як організаційно-мотиваційний, тобто етап актуалізації організаційної управлінської функції.

З метою актуалізації організаційної управлінської функції в освітньому процесі здійснювалася цілеспрямована підготовка майбутніх та чинних управлінців до процесу вдосконалення, формування, розвитку власної управлінської творчості. Тож їх спеціальна підготовка до участі у формувальному експерименті дослідження включала такі напрями:

- констатувальне дослідження: рівня й особливостей розвитку управлінської творчості керівників; результатів оцінювання наявної дидактичної системи формування управлінської творчості в умовах вищого навчального закладу та системи післядипломної педагогічної освіти; пропозицій керівників щодо оптимізації змісту, засобів, методів, форм її ефективної актуалізації;

- формування усвідомлення узагальненої сутності основоположних у контексті досліджуваної проблеми понять «управлінська творчість керівників дошкільної освіти, «управлінська культура керівників дошкільної освіти»;

- сприяння розумінню керівниками ролі сформованості управлінської творчості для забезпечення результативності освітнього процесу дошкільного навчального закладу, ефективного розвитку кожної дитини;

- формування активного, вмотивованого ставлення до власного професійного вдосконалення;

- сприяння усвідомленню необхідності здійснення спілкування всіх учасників освітнього процесу на засадах особистісно орієнтованої моделі їхньої взаємодії;

- сприяння усвідомленню розриву між власними прагненнями, бажаннями, можливостями й наявним професійним досвідом, формування установки на особистісне самовиховання, професійний саморозвиток.

Набуттю досвіду в межах вищезначених напрямів сприяло роз'яснювальна робота під час лекцій, конференцій, семінарів, бесід, розповідей, диспутів, що зумовлювала осмислення й відпрацювання майбутніми та чинними керівниками своїх індивідуальних цілей щодо вдосконалення професійного досвіду та сприяла саморозвитку у сфері культуровідповідної творчої управлінської діяльності.

Винятково важливим компонентом організаційної функції ми вважали забезпечення соціально-педагогічних умов експериментальної навчальної діяльності. Окреслення соціально-педагогічних умов навчальної діяльності (забезпечення цілісності педагогічного процесу; визначення особливостей взаємин між учасниками освітнього процесу, вектора їхнього розвитку, збагачення; окреслення ціннісно орієнтованих цілей навчальної діяльності, засобів досягнення визначених цілей, принципів реалізації навчання та ін.) потребувало чіткого визначення системи цінностей, яка повинна стати стрижневим компонентом освітнього процесу. При цьому ми виходили з положення про те, що саме цінності є вихідними підвалинами, на яких повинна ґрунтуватися концепція педагогічного процесу, згідно з якими необхідно формулювати його цілі, зміст, аналізувати результати тощо.

У процесі обговорення зазначеної проблеми з усіма учасниками освітнього процесу ми дійшли висновку щодо визнання необхідності здійснення навчально-виховного процесу на засадах добра, гуманності, демократії, щастя, свободи, рівності, краси, світової та національної культур, неперервної освіти, інформаційної культури, взаємодопомоги, взаємопідтримки, гармонії стосунків, довіри, взаємовідданості, повноцінної життєвої самореалізації особистості (успішності, конкурентоспроможності, усебічної досконалості), освіченості, милосердя, працелюбності, здорового способу життя, шляхетності, творчої активності, життєвого оптимізму.

На другому планувальному етапі використання технології педагогічного менеджменту ми здійснювали планування процесу експериментальної навчальної діяльності, виходячи з того, що функція планування актуалізується в процесі певних етапів управлінської діяльності – педагогічного моделювання, педагогічного проектування, педагогічного конструювання.

У процесі педагогічного моделювання здійснювалося сприяння усвідомленню узагальненого образу експериментальної навчальної діяльності щодо формування управлінської творчості всіма учасниками навчально-виховного процесу. Розроблялися його концепція, принципи, стратегічні цілі.

Педагогічне конструювання використовувалося з метою розроблення, деталізації, докладного опису окремих складових педагогічної системи (змісту лекційних, практичних, семінарських занять,

засобів, форм, методів навчальної діяльності тощо).

Таким чином, розроблення спільно з усіма учасниками освітнього процесу «проблемного поля» щодо проблеми формування управлінської творчості допомогло нам у визначенні концепції експериментальної навчальної діяльності. У сучасній зарубіжній та вітчизняній освітній галузі загальновідомим, достатньо обґрунтованим є положення про неможливість досягнення успіху в роботі освітнього закладу без чіткого визначення концепції його розвитку, яка прокладає стратегічний напрям у роботі, допомагає поєднати поставлені цілі та очікуваний результат, усвідомити їх усіма учасниками процесу.

На підставі означеного вище концепція експериментального освітнього процесу була окреслена так: формування управлінської творчості на засадах використання технології педагогічного менеджменту, що передбачає перехід від традиційно жорсткого нормативного педагогічного впливу суб'єкта на об'єкт навчальної діяльності до суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин між усіма учасниками освітнього процесу; використання в процесі навчання активних та інтерактивних технологій, інтеграції змісту та форм організації навчання як пріоритетних засобів педагогічного менеджменту; ініціювання проявів людського «само» всіма учасниками навчально-виховного процесу (індивідуальності, унікальності, самобутності, креативності, суб'єктного досвіду передавання та здобуття освіти тощо) для досягнення керівниками професійного стану «акме», тобто вершин управлінського професіоналізму, творчого управління дошкільною освітою в контексті культури.

Разом з тим сутність розробленої нами концепції зумовила доцільність визначення таких нетрадиційних принципів експериментального навчання: пріоритет загальнолюдських та національних цінностей; визнання цінності та унікальності кожного учасника освітнього процесу; опора на професійний досвід чинних управлінців; синергетичність як нелінійність, нестабільність процесу формування управлінської творчості, як самореалізація, самобутність, неповторність, успішність кожного суб'єкта спільної справи – навчальної діяльності; співтворчість як форма діяльності всіх учасників освітнього процесу; дослідження, експериментування, відкриття – пріоритетні шляхи взаємодії учасників навчальної діяльності; варіативність (пропозиція розроблених варіантів освітніх програм, методик, моделей діяльності тощо) як передумова забезпечення свідомого вибору чинних управлінців; інтегративність і цілісність змістових та організаційних компонентів навчального процесу; стимулювання креативних проявів шляхом розвитку вміння творити, досягати мети, яскраво переживати радість успіху тощо.

Вкрай важливим компонентом педагогічного моделювання є формулювання та обґрунтування стратегічних цілей, що окреслюють основні довгострокові напрями реалізації концепції навчальної діяльності. У методології управління, зазвичай, використовують два основні підходи до формування цілей стратегії: монічний (моноцільовий) підхід, що характеризується визначенням єдиної генеральної цілі та плюралістичний (багатоцільовий), у межах якого припускається існування кількох цілей. Багатоаспектність освітнього процесу, складність концепції навчальної діяльності щодо формування управлінської творчості зумовили необхідність розроблення декількох стратегічних цілей.

Для підвищення ефективності досягнення стратегічних цілей, цілісного прогнозування засобів та способів їхнього вирішення, сприяння їх усвідомленню й прийняттю всіма учасниками освітнього процесу ми визначили основну стратегічну ціль, що полягає в ефективному формуванні управлінської творчості на засадах використання технології педагогічного менеджменту та розробили ієрархічну структуру стратегічних підцілей:

- спільне з усіма учасниками навчально-виховного процесу визначення та наукове оформлення концепції, принципів, стратегічних цілей, окремих компонентів експериментальної освітньої системи (змісту, умов, засобів, методів тощо);
- використання в процесі навчальної діяльності активних, інтерактивних технологій, інтеграції змісту та форм організації навчання як пріоритетних засобів педагогічного менеджменту;
- сприяння розвитку самоорганізації, саморозвитку, самореалізації, критичності, рефлексії, креативності учасників експериментальної діяльності.

Отже, перший компонент функції планування (педагогічне моделювання) реалізовувався в спільній діяльності (бесіди, семінари, обговорення, дискусії тощо) усіх учасників педагогічного процесу. На засадах проблемного аналізу об'єктів та суб'єктів освітнього процесу щодо формування управлінської творчості формулювалися та узагальнювалися його пріоритетні проблеми, відбувалося

їх усвідомлення, з'являлася установка на необхідність здійснення конструктивних змін щодо нагального їх розв'язання, розроблялися концепція, принципи, стратегічні цілі майбутньої експериментальної навчальної діяльності.

Здійснення педагогічного проектування й прогнозування як одного із компонентів планування забезпечувало чітке уявлення кінцевого результату процесу формування управлінської творчості через усвідомлення ідеальних моделей управлінської творчості випускників вищих навчальних закладів на рівні управлінської компетентності й чинних управлінців на рівні управлінського професіоналізму. Як винятково важливий складник означеного компонента ми розглядаємо обговорення та остаточне визначення змісту формування управлінської творчості майбутніх і чинних управлінців, який узагальнювався в спеціально розроблених програмах та шляхах їх реалізації (педагогічних умов, засобів, методів тощо).

Педагогічне конструювання як один з компонентів функції планування використовувалося з метою деталізації, докладного опису окремих складників педагогічної системи (змісту лекційних, практичних, семінарських занять, форм та методів їх реалізації тощо), конкретизації прийнятих рішень на короткий термін і методів їх виконання. Результати педагогічного конструювання представлялися у вигляді планів певних видів діяльності, правил взаємодії учасників освітнього процесу щодо досягнення загальної мети та ін.

Отже, педагогічні моделювання, проектування й конструювання як компоненти функції планування процесу формування управлінської творчості дозволили визначити пріоритетні проблеми, концепцію, принципи, стратегічні цілі, зміст, форми та методи здійснення експериментальної освітньої діяльності. Сприяли її цілісності, системності, дозволили розробити ефективну систему управління процесом навчання.

Актуалізація технології педагогічного менеджменту передбачала керування (координацію, стимулювання) навчальною діяльністю студентів та слухачів. Тож на третьому, координаційно-стимулювальному етапі реалізації означеної технології ми приділяли особливу увагу проблемам розвитку, становлення навчальних колективів, формуванню доброзичливих, гуманних взаємовідносин між співучасниками педагогічного процесу. У бесідах, дискусіях, на семінарах, конференціях, консультаціях обговорювали необхідність посидання колективного керівництва з персональною відповідальністю, важливість забезпечення колегіальності, взаємної довіри, емоційно-позитивного, комфортного психологічного клімату в колективі, широкого розвитку критики.

Для забезпечення реалізації партнерського управління (О. Глузман, О. Куліш) [10] навчальною діяльністю ми намагалися здійснювати його колегіально, творчо. Так, важливі рішення прагнули приймати колективно. Для цього аналізувалися думки, позиції учасників освітнього процесу, потім приймалося певне рішення. Ефективно використовувалися механізми самоуправління в групах, зазвичай, уважно сприймалася позиція неформальних лідерів, які часто відстоювали позицію, протилежну загальноновизнаній. Ми надавали перевагу формулюванню завдань у вигляді визначення загальної мети або загальної спрямованості, тоді студенти й слухачі складали перелік конкретних завдань, вибирали методи та способи їх вирішення. Ми намагалися дослухатися до думки активних критиків, що фіксували помилки та пропонували способи їх усунення, підтримували їхню позицію.

Четвертий етап актуалізації технології педагогічного менеджменту (контрольно-оцінювальний) ми присвятили реалізації управлінської функції контролю.

Гуманізація контролю потребувала встановлення між усіма суб'єктами та об'єктами (суб'єктами) освітнього процесу відносин взаєморозуміння, взаємодопомоги, співпраці, що сприяло максимальній актуалізації їхнього творчого потенціалу. З метою успішної реалізації означеної умови ми відмовилися від нав'язування варіантів контролювальної діяльності, її жорсткої регламентації, надали право вільного вибору технологій контролю.

У процесі контролю здійснювали стимулювання активної творчої діяльності на підґрунті спільного пошуку оптимальних варіантів контролю. Намагалися не тільки об'єктивно оцінювати особливості процесу та результату навчальної діяльності студентів та слухачів, але й відстежувати особливості та динаміку їхнього особистісного розвитку, спільно окреслювати напрями їхнього подальшого самовдосконалення та саморозвитку.

Отже, формування управлінської творчості майбутніх та чинних керівників дошкільної освіти в університетській та післядипломній ланках неперервної педагогічної освіти здійснювалося на

засадах упровадження запропонованої нами технології педагогічного менеджменту в сукупності всіх етапів – організаційно-мотиваційного; планувального; координаційно-стимулювального; контрольно-оцінювального.

У процесі дослідження використовували технологію педагогічного менеджменту як специфічного виду управлінської діяльності, що становить теорію й практику управління освітнім процесом, яке здійснюється на засадах особистісно орієнтованої, суб'єкт-суб'єктної взаємодії його учасників та зумовлює ефективний розвиток високопрофесійного керівника, здатного до здійснення культуровідповідної творчої управлінської діяльності. Результатом упровадження технології педагогічного менеджменту в практику університетського навчання та післядипломної педагогічної освіти є успішне, продуктивне становлення управлінської творчості керівників як обов'язкової умови розвитку їхньої управлінської культури, культуровідповідного управління діяльністю дошкільного навчального закладу.

На контрольному етапі експерименту дослідження рівня розвитку управлінської творчості здійснювалося за методикою, що застосовувалася на етапі констатувального експерименту. Отримані результати аналізу виконання завдання показали, що 12,2 % студентів (проти 5,8 % на етапі констатувального експерименту) і 26,1 % чинних управлінців (проти 12,2 % на етапі констатувального експерименту) продемонстрували високий рівень розвитку управлінської творчості. Середній рівень управлінської творчості спостерігався в 45,1 % майбутніх управлінців і 44,6 % керівників-практиків (проти 24,9 % і 31,7 % на етапі констатувального експерименту). До низького рівня сформованості управлінської творчості були віднесені 42,7 % студентів і 29,3 % чинних управлінців (проти 69,3 % і 56,1 % на етапі констатувального експерименту).

Висновки. Таким чином, аналіз результатів контрольного експерименту дозволив зробити висновок про підтвердження ефективності запропонованої системи формування управлінської творчості керівників дошкільної освіти в умовах неперервної педагогічної освіти.

Об'єктивною умовою формування управлінської творчості є соціальне замовлення сучасного вітчизняного суспільства на підготовку фахівців у галузі управління дошкільною освітою, здатних здійснювати не просто якісну результативну професійну діяльність на рівні управлінської компетентності, управлінської майстерності чи управлінського професіоналізму. Для докорінної зміни ситуації в галузі дошкільної освіти, її успішного, неформального, глибокого й якнайшвидшого реформування виникає нагальна потреба приведення процесу управління до культуровідповідної моделі. Тож підготовка керівника, здатного здійснювати культуровідповідну творчу управлінську діяльність на засадах актуалізації власної управлінської культури, є об'єктивною необхідністю відповідно до вимог сучасної об'єктивної реальності. Культуровідповідне управління унеможливиться поза актуалізацією творчого потенціалу особистості керівника, а також поза умовами формування та стимуляції його творчості як цілісного психологічного утворення.

Перспективи подальших розвідок у досліджуваному напрямі полягають у вивченні різних аспектів проблеми формування управлінської творчості керівників дошкільної освіти як важливого показника сформованості їхньої управлінської культури.

Список використаних джерел та літератури

1. Васильченко Л. В. Формування управлінської культури керівника школи в системі післядипломної педагогічної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Лілія Володимирівна Васильченко. – Запоріжжя, 2006. – 278 с.
2. Горюнова Т. М. Развитие управленческой культуры будущего педагога дошкольного образования : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Татьяна Максимовна Горюнова. – Н. Новгород, 2002. – 218 с.
3. Губа А. В. Теоретико-методичні засади формування управлінської культури вчителя – майбутнього менеджера освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Анатолій Васильович Губа. – Луганськ, 2010. – 512 с.
4. Королюк С. В. Розвиток управлінської культури керівників загальноосвітнього навчального закладу в процесі підвищення кваліфікації : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Світлана Василівна Королюк. – К., 2005. – 237 с.
5. Медведь В. В. Розвиток управлінської культури в професійно-технічному навчальному закладі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Валерій Володимирович Медведь. – К., 2007. – 284 с.

6. Хмизова О. В. Формування управлінської культури майбутніх вчителів початкових класів як складової їх управлінської компетентності / О. В. Хмизова // Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу / під заг. ред. проф. С. І. Якименка. – К. : Видав. Дім «Слово», 2011. – С. 305–343.

7. Чумичова Р. М. Управление качеством дошкольного образования / Р. М. Чумичова. – Ростов-н/Д. : РГПУ, 2000. – 342 с.

8. Библиотека управляющего персоналом: мировой опыт. Современный менеджмент: теория и практика: обзорная информация / сост. В. И. Яровой ; под ред. Г. В. Щекина. – Киев : МЗУУП, 1994. – 144 с.

9. Крижко В. В. Аксіологічний потенціал державного управління освітою : навч. посіб. / В. В. Крижко, І. О. Мамаєва. – К. : Освіта України, 2005. – 224 с.

10. Глузман А. В. Психологическая деятельность менеджера : учеб.-метод. пособие / А. В. Глузман, О. И. Кулиш. – Киев : Пед. пресса, 2004. – 316 с.

Татьяна Александровна Пономаренко,
доктор педагогических наук, профессор,
заведующая кафедрой дошкольной педагогики
и психологии Глуховского национального
педагогического университета
имени Александра Довженко,
e-mail: ponomarenko.tet5@gmail.com

ФОРМИРОВАНИЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО ТВОРЧЕСТВА РУКОВОДИТЕЛЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ КАК ПОКАЗАТЕЛЯ ИХ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

В статье рассматривается проблема формирования управленческого творчества руководителей дошкольного образования как важного компонента их управленческой культуры в условиях непрерывного педагогического образования. Раскрыта сущность управленческого творчества и управленческой культуры руководителей дошкольного образования. Очерчена актуальность формирования исследуемого качества. Определены содержание и особенности формирования управленческого творчества на основе использования технологии педагогического менеджмента в единстве его этапов: организационно-мотивационного, этапа планирования, координационно-стимулирующего, этапа контроля и оценивания.

Ключевые слова: управленческое творчество руководителей дошкольного образования, управленческая культура руководителей дошкольного образования, технология педагогического менеджмента, культуросоответствующее управление, дошкольное образовательное учреждение.

Tetyana Ponomarenko,
Pedagogical Sciences Doctor, Professor
the Head of Preschool Pedagogy and
Psychology Chair of
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv
National Pedagogical University,
e-mail: ponomarenko.tet5@gmail.com

FORMING MANAGERIAL CREATIVITY OF PRESCHOOL EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS' HEADS AS AN INDICATOR OF THEIR MANAGERIAL CULTURE

***Introduction.** At the current stage of the Ukrainian society development, the problem of forming managerial competence of preschool educational establishments' heads, their managerial culture, management creativity as its significant indicator is important. At the same time, this issue is insufficiently researched in the theory and practice of preschool education.*

***Purpose.** The purpose of the research is to study the peculiarities of forming managerial creativity of preschool educational establishments' heads as an important indicator of their managerial culture in the process of university studying and in the system of postgraduate pedagogical education.*

***Methods.** The diagnostic task for students (during the pedagogical practice) and the current heads of the preschool educational institutions to develop the original (author's) educational system model in a preschool educational institution was used as a method of pedagogical research at the ascertaining and control stages of*

our research work. At the forming stage of our experiment, forming managerial creativity of preschool educational establishments' heads in the process of continuous pedagogical education was carried out using the technology of pedagogical management in combination of its organizational and motivational, planning, coordination and stimulating, control and evaluation stages.

Results. The analysis of the control experiment results showed the increase of the managerial creativity development level of preschool educational establishments' heads as an important indicator of their managerial culture based on using the technology of pedagogical management in the process of university studying and in the system of continuous pedagogical education.

Originality. The scientific novelty of the research results is the fact that for the first time the concept of «managerial culture of preschool educational establishments' heads» was determined. The meaning of the concept «managerial creativity of preschool educational establishments' heads» was clarified. The methodology of diagnosing the peculiarities of the preschool educational establishments' heads managerial creativity developing and the methodology of managerial creativity forming using the special created technology of pedagogical management as a dialectical unity of organizational and motivational, planning, coordination and stimulating, control and evaluation stages in the process of continuous pedagogical education has been developed and tested.

Conclusion. The analysis of the control experiment results confirmed the effectiveness of the proposed system of forming managerial creativity of preschool educational establishments' heads based on using the technology of pedagogical management in the process of university studying and in the system of continuous pedagogical education. The perspective for the further scientific research is the further study of different aspects of the issue of forming managerial creativity of preschool educational establishments' heads as an important indicator of their managerial culture forming.

Key words: managerial creativity of preschool educational establishments' heads, managerial culture of preschool educational establishments' heads, the technology of pedagogical management, culture managing, preschool educational establishment.

References

1. Vasylychenko L. V. Formuvannya upravlins'koyi kul'tury kerivnyka shkoly v systemi pislyadyplomnoyi pedahohichnoyi osvity: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Vasylychenko Liliya Volodymyrivna. - Zaporizhzhya, 2006. – 278 s.
2. Horyunova T. M. Rozvytok upravlencheskoy kul'tury budushcheho pedahoha doshkil'noho osvity: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.08 / Horyunova Tat'yana Maksymovna. - N. Novhorod, 2002. - 218 s.
3. Huba A. V. Teoretyko-metodychni zasady formuvannya upravlins'koyi kul'tury vchytelya - maybutn'oho menedzhera osvity: dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.04 / Huba Anatolii Vasylyovych. - Luhans'k, 2010. - 512 s.
4. Korolyuk S. V. Rozvytok upravlins'koyi kul'tury kerivnykiv zahal'noosvitn'oho navchal'noho zakladu v protsesi pidvyshchennya kvalifikatsiyi: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 / Korolyuk Svitlana Vasylyivna. - K., 2005. – 237 s.
5. Medved' V. V. Rozvytok upravlins'koyi kul'tury v profesiyno-tekhnichnomu navchal'nomu zakladi: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 / Medved' Valeriy Volodymyrovych. - K., 2007. - 284 s.
6. Khmyzova O. V. Formuvannya upravlins'koyi kul'tury maybutnikh vchyteliv pochatkovykh klasiv yak skladovoyi yikh upravlins'koyi kompetentnosti / O. V. Khmyzova // Formuvannya profesiynoyi kompetentsiyi maybutn'oho vchytelya v umovakh vyshchoho navchal'noho zakladu / pid zah. red. prof. S. I. Yakymenka. - K. : Vydav. Dim «Slovo», 2011. - S. 305 - 343.
7. Chumychova R. M. Upravlinnya yakisty doshkil'noho navchannya / R. M. Chumychova. - Rostov-n / D. : RHPU, 2000. - 342 s.
8. Biblioteka keruyuchoho personalom: svitovyy dosvid. Sovremenny menedzhment: teoriya y praktyka: obzornaya ynformatsyya / sost. V. I. Yarovoyi; pid red. H. V. Shchekyna. - Kyiv: MZUUP, 1994. - 144 s.
9. Kryzhko V. V. Aksiolohichnyy potentsial derzhavnogo upravlinnya osvityu: navch. posib. / V. V. Kryzhko, I. O. Mamayeva - K. : Osvita Ukrainy, 2005. - 224 s.
10. Hluzman A. V. Psykholohichna diyal'nist' menedzhera: ucheb.-metod. posoby / A. V. Hluzman, O. I. Kulysh. - Kyiv: Ped. pressa, 2004. - 316 s.

Отримано редакцією 13.10.2017 р.